

فصلنامه علمی تخصصی رهیافت فرهنگ دینی

سال دوم-شماره هشتم- زمستان ۱۳۹۸

بررسی جامعه شناختی ترجیحات انجام نذر در زائران حرم مطهر حضرت احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ(ع)

محمد رضا امانی^۱

ندا مرحمتی^۲

محمد زندی^۳

چکیده:

نذر کردن از دیرباز جایگاه مهمی در بین اقشار مختلف جامعه دینی ایران داشته و این سنت هنوز هم علاقمندان بسیاری دارد. هدف از انجام این پژوهش بررسی جامعه شناختی ترجیحات انجام نذر در زائران حرم مطهر حضرت احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ(ع) بود. بدین منظور تعداد ۱۳۵ نفر (۹۷ نفر زن با میانگین سنی ۳۵/۳۱ سال و ۳۸ نفر مرد با میانگین سنی ۴۰/۳۸ سال) از زائران حرم مطهر حضرت احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ(ع) که در آذرماه ۱۳۹۷ به قصد زیارت به آن آستان مقدس مشرف شده بودند، با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و پس از جلب رضایت، پرسشنامه محقق ساخته ۱۳ گویه‌ای را تکمیل کردند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی و درصد) و استنباطی (آزمون‌های دو و آزمون تی مستقل) حاکی از آن بود که ۸۶/۷ درصد زائران دست کم یک بار نذر انجام داده‌اند. مهمترین ترجیحات زائران برای نذر، شامل صدقه و انفاق برای مستمندان و ایتم، نذر ذبح حیوانات و تقسیم آن بین مستمندان، نذر اهدا قرآن کریم و کتب ادعیه و نذر برای امور عام المنفعه (توسعه و تجهیز مراکز بهداشتی درمانی) بود. از بین متغیرهای جمعیت‌شناختی، تنها وضعیت تأهل با ترجیحات نذر ارتباط داشت و افراد متأهل بیشتر به نذر کردن راغب بودند. بر اساس نتایج پژوهش پیشنهادهایی در جهت ترویج فرهنگ نذر و استفاده بهینه از نذورات ارائه شد.

واژگان کلیدی: ترجیحات نذر، زائران، حرم مطهر آستان مقدس حضرت احمد ابن موسی الکاظم شاهچراغ(ع)

^۱ کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی(نویسنده مسئول)؛ پست الکترونیکی: msn_236@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز

^۳ کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز

مقدمه

در اغلب ادیان اقوام بشری، برای ارتباط قدسی و عمل به باورداشت‌های مذهبی به انجام مناسکی مستقیم روی می‌آورند که این مناسک بسیار متنوع‌اند (ریویر، ۱۳۹۸: ۲۰۳). در بیشتر این ادیان نمود عملی دین با مجموعه‌ای از بیان‌های آیینی یا باورداشت‌های نظری و نیایشی (واخ، ۱۳۹۵: ۴۰) از طریق آداب و شعائر مذهبی یا به وسیله‌ی مناسک شکل می‌پذیرد تا از طریق آن افراد به غایت اصلی دین دست یابند، غایتی که سبب می‌شود تا انسان دین را به عنوان راهنمای زندگی به کار بندد و اوضاع زندگی‌اش را در برخورد با مسائل و فجایع گوناگون، به کمک آن بهبود بخشد (بی‌تس و پلاک، ۱۳۹۰: ۶۶۹). یکی از مناسک دینی که در این راستا قرار می‌گیرد، "نذر" است. نذر تمامی جنبه‌های مناسک دینی را با خود به همراه دارد و همیشه با مجموعه اعمال آیینی صورت می‌پذیرد و به مثابه ابزاری است که انسان را به خدای خویش مربوط می‌سازد. پس اعمال آن متمایز و جدا از عادت‌های روزمره تلقی می‌شود. (گیدنز، ۱۳۹۸: ۷۷۰).

"نذر" یکی از نمادها، افعال و مناسک دینی و مورد توجه انسان‌شناسان دینی است (بهار، ۱۳۸۳: ۱۱۸). به اندازه‌ی تنوع فرهنگی و دینی موجود در جهان، اعمال نذری وجود دارد که از متداول‌ترین آن‌ها می‌توان به قربانی کردن، زیارت و اهدای نذورات در مکان‌های مقدس اشاره کرد؛ که همه آن‌ها بر عملکرد فرد و جامعه تأثیر گذارند (دینکن، ۱۳۷۶: ۴۵-۶۷) و فرد در برابر خداوند، خود را متعهد به انجام دادن عملی پسندیده و یا انجام ندادن عملی ناپسند می‌کند (عربی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۷). نذر از دیرباز وجود داشته و در هر عصری به اشکال و روش‌های گوناگون نمود پیدا کرده و به همراه خود معانی نمادین، نیات و الگوهای عمل خاصی را القا می‌کند. (صادقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸-۱۹). در ایران نیز از گذشته‌های دور، سفره‌های نذری رواج داشته است به شکلی که "تاریخ این سفره‌ها در ایران، به پیش از اسلام و دوران زرتشتیان می‌رسد" (رضی، ۱۳۸۰: ۳۹۹) از موارد دیگر می‌توان به سنت نذر و توسل برای آناهیتا-الهیة آب‌های روان و آبادانی در ایران باستان (ابراهیمی، ۱۳۸۳: ۱۸۹) اشاره کرد.

در دین اسلام "نذر" به‌عنوان یکی از سنت‌ها و آموزه‌های عملی اسلام، غالباً با عهد و قسم مطرح می‌شود که به وسیله آن فرد بر خود، عمل خیری را برای رضای خداوند واجب می‌کند (محدثی، ۱۳۹۳: ۳۷). به سخنی دیگر، نذر زمانی پدیدار می‌شود که انسانی یک موضع غیر واجب و مفید را برای خودش واجب می‌کند تا به مقصود و هدف مادی، معنوی یا خواسته‌ای شخصی یا اجتماعی خود برسد و باوفای

به آن، از سر اختیار-تسلیم و فرمان برداری نسبت به معبود خویش را نشان دهد(سجادی، ۱۳۸۰: ۲۰۰۳، ۲۰۰۴). فراموش نباید کرد که واژه نذر در لغت به "آنچه واجب گردانند بر خود یا آنچه واجب کنند به شرط چیزی" (دهخدا، ۱۳۷۷: ۴۱۶) آورده شده است؛ اما به طور معمول با مجموعه‌ای از لغات دیگر مانند نیت، حاجت، نیاز، درخواست، طلب و توسل آورده می‌شود(همایون سپهر، ۱۳۸۷: ۳) از این رو نذر و فعالیت‌های نذری در اسلام از گستره و گوناگونی برخوردارند. (پارسانیا و توکلی راد، ۱۳۹۰: ۷۳-۷۴). کارکردهای فردی نذر باعث تقویت رابطه انسان با خداوند متعال و تقویت ایمان فرد می‌شود و کارکردهای اجتماعی نذر به طور عمده شامل ایجاد همبستگی‌های اجتماعی، تقویت روحیه مشارکت، هویت یابی اجتماعی، تقویت انسان دوستی و کمک به هموع است که ابعاد اقتصادی و غیراقتصادی دارند(بهار، ۱۳۸۳: ۱۱۷-۱۲۸). به طور کلی نذر می‌تواند در مناسبت‌های مذهبی یا امور غیرمذهبی شکل بگیرد. برآورده شدن نیازها، بهبودی بیماران؛ حتی کامیابی در امتحانات(کنکور)(شاوری‌ینی^۱، ۲۰۰۶: ۴۶) می‌توانند، از علل شکل‌گیری نذر باشند. بر همین اساس با توجه به نوع شکل‌گیری نذر، شیوه‌های ادای نذورات متفاوت هستند (همایون سپهر، ۱۳۸۷: ۵).

نذر از جمله انگاره‌های دینی در قرآن کریم است که مطالعه پیرامون ماهیت و احکام مربوطه به آن، همواره مورد توجه عالمان مسلمان قرار داشته است. (پاکتچی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷). در جامعه‌ی ایران قداست و جایگاه والای معصومین(ع) و عمق ارادت و محبت به ایشان و توسل جستن شیعیان و ارادتمندان به آن بزرگواران برای برآورده شدن حاجات و آمرزش گناهان، نیروی محرکه و انگیزه‌ای قوی برای انواع اعمال نذری ایجاد کرده است و در تداوم گسترده‌ی نذر نقش محوری دارد و بعد زمان و مکان نیز در این راستا از طریق زیارتگاه‌های امامان و وابستگان و زمان تولد و شهادت ایشان به عنوان ابزاری تقویت‌کننده برای این پدیده در آمده است. به طوری که اکثر نذرهای فردی و آیین‌های جمعی نذر به نام این بزرگواران مزین گردیده است (لطفی قهرمانلو، ۱۳۹۱: ۲). بررسی جامعه‌شناختی ترجیحات نذر زائران حرم مطهر احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ (ع) می‌تواند زمینه را برای تقویت فرهنگ نذر و توسعه این سنت حسنه فراهم نموده و شیوه‌های مناسب تجلیل از نذرکنندگان را شناسایی کند و واحدهای مرتبط با گردآوری نذورات و هزینه‌کرد آن را در راستای انجام وظایف خود یاری دهد. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ این سؤال خواهد بود که ترجیحات انجام نذر در میان زائران آستان

¹ - Shavarini

مقدس حضرت احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ(ع) چگونه است؟

پیشینه تحقیق

عربی و همکاران (۱۳۹۸). در مقاله خود با عنوان «جامعه‌شناسی نذر و موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران در نذرهای مالی» با استفاده از رویکرد کیفی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، با مشارکت ۱۸ نفر، به این مسئله پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در نذرهای مالی از دید مشارکت‌کنندگان در چهار دسته: آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی قرار می‌گیرند.

توکلی راد و کلانتری (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «گونه‌ها و عوامل تاثیرگذار بر وقوع فعالیت‌های نذری در جامعه ایرانی (مطالعه‌ی موردی شهر فومن)» با بهره‌گیری از روش‌های کیفی، ضمن ارائه تقسیم و طبقه‌بندی گونه‌ها و اقسام نذر و شناسایی عوامل تأثیرگذار بر وقوع کنش‌های نذری در شهر فومن می‌پردازند و عوامل شکل‌دهنده و تقویت‌کننده نذر و همچنین عوامل و دلایل ترغیب‌کننده به نذر مورد بررسی قرار می‌گیرند.

لطفی قهرمانلو (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «مقاصد و نیات نذردهندگان نسبت به نتایج رفاهی نذر» به صورت پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه، در میان نذردهندگان ساکن بخش عطا ملک شهرستان جوین از توابع خراسان رضوی انجام داده است. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای جنس، سن، سواد، شغل و میزان استفاده از رسانه‌های گروهی به عنوان عوامل مؤثر بر تفکر، اندیشه و نیات و مقاصد نذردهندگان رد شده است و عادت تاریخی نذردهندگان در طی قرن‌هاست که بر شیوه عمل نذردهندگان اثر گذار بوده است.

صادقی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه نذورات در فقرزدایی از جامعه اسلامی» وجوهای امانتی نذری پرداخت شده به کمیته امداد و کمک‌های مردمی به سازمان بهزیستی کشور را به عنوان حجم نذورات کشور در نظر گرفته‌اند و سپس با در نظر گرفتن محاسبه‌های مربوط به نابرابری و فقر غذایی در ایران طی سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۸ نتیجه گرفته‌اند که نذورات می‌توانند بخشی از شکاف فقر غذایی کشور را پوشش دهند.

روش

این پژوهش به صورت پیمایشی و به روش نظرسنجی انجام شد. بدین منظور از بین کلیه زائرانی که در آذرماه ۱۳۹۷ به قصد زیارت به آستان مقدس احمد بن موسی الکاظم شاهچراغ (ع) مشرف شده بودند، ۱۳۵ نفر (۹۷ نفر زن و ۳۸ نفر مرد) انتخاب شدند و پس از ارائه توضیحاتی در مورد هدف پژوهش، رضایت آن‌ها جهت همکاری و تکمیل پرسشنامه‌های مورد نیاز جلب شد. گردآوری اطلاعات به وسیله پرسشنامه محقق ساخته انجام شد که شامل متغیرهای جمعیت‌شناختی (سن، جنسیت، تحصیلات و وضعیت اشتغال)، متغیرهای مربوط به تجربه نذر و ترجیحات انجام نذر بود که پس از واریس روایی و پایایی از پرسشنامه مذکور استفاده شد. پس از گردآوری اطلاعات مورد نیاز، نسبت به ورود داده‌ها در نرم افزار SPSS و تجزیه و تحلیل آن با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی اقدام شد.

یافته‌ها

۱- یافته‌های توصیفی

جدول ۱ تعداد و درصد پاسخگویان را بر حسب جنسیت آنان نشان می‌دهد. مطابق با نتایج موجود در جدول، ۷۲ درصد زائران انتخاب شده زن و ۲۸ درصد زائران مرد بوده‌اند. همچنین مطابق با نتایج موجود در جدول، ۳۴ درصد زائران انتخاب شده مجرد و ۶۶ درصد متأهل بوده‌اند.

جدول ۱: فراوانی و درصد جنسیت و وضعیت تأهل زائران

جنسیت	تعداد	درصد	وضعیت تأهل	تعداد	درصد
زن	۹۷	۷۲	مجرد	۴۶	۳۴
مرد	۳۸	۲۸	متأهل	۸۹	۶۶
کل	۱۳۵	۱۰۰	کل	۱۳۵	۱۰۰

جدول ۲ تعداد و درصد زائران را بر حسب میزان تحصیلات آنان نشان می‌دهد. مطابق با نتایج موجود در جدول، ۵۴/۴۸ درصد زائران انتخاب شده تحصیلات دیپلم یا کمتر داشته‌اند. ۶/۷۲ درصد فوق دیپلم، ۲۹/۸۵ درصد لیسانس، ۸/۲۱ درصد فوق لیسانس و ۰/۷۵ درصد دکتری بوده‌اند.

جدول ۲: فراوانی و درصد میزان تحصیلات زائران

میزان تحصیلات	تعداد	درصد
بی‌سواد	۹	۶.۷۲
زیر دیپلم	۳۰	۲۲.۳۹
دیپلم	۳۴	۲۵.۳۷
فوق دیپلم	۹	۶.۷۲
لیسانس	۴۰	۲۹.۸۵
فوق لیسانس	۱۱	۸.۲۱
دکتری	۱	۰.۷۵
کل	۱۳۴	۱۰۰

جدول ۳ تعداد و درصد زائران را بر حسب وضعیت اشتغال آنان نشان می‌دهد. مطابق با نتایج موجود در جدول، ۲۸/۳۶ درصد از زائران شاغل، ۱۲/۶۹ درصد بیکار و ۳۵/۰۷ درصد خانه‌دار بوده‌اند.

جدول ۳: فراوانی، درصد و وضعیت اشتغال زائران

وضعیت اشتغال	تعداد	درصد
شاغل	۳۸	۲۸.۳۶
بیکار	۱۷	۱۲.۶۹
بازنشسته	۱۰	۷.۴۶
دانش‌آموز، دانشجو	۲۱	۱۵.۶۷
سرباز	۱	۰.۷۵
خانه‌دار	۴۷	۳۵.۰۷
کل	۱۳۴	۱۰۰

در جدول شماره ۴ در پاسخ به این سؤال که آیا تاکنون نذری انجام داده‌اید، ۸۶/۷ درصد پاسخگویان پاسخ مثبت را انتخاب کرده‌اند و تنها ۱۳/۳ درصد آنان گفته‌اند که تاکنون نذری انجام نداده‌اند.

جدول ۴: درصد زائران بر اساس پاسخ انجام دادن نذر یا انجام ندادن آن

انجام نذر تاکنون	تعداد	درصد
خیر	۱۸	۱۳.۳
بلی	۱۱۷	۸۶.۷
کل	۱۳۵	۱۰۰

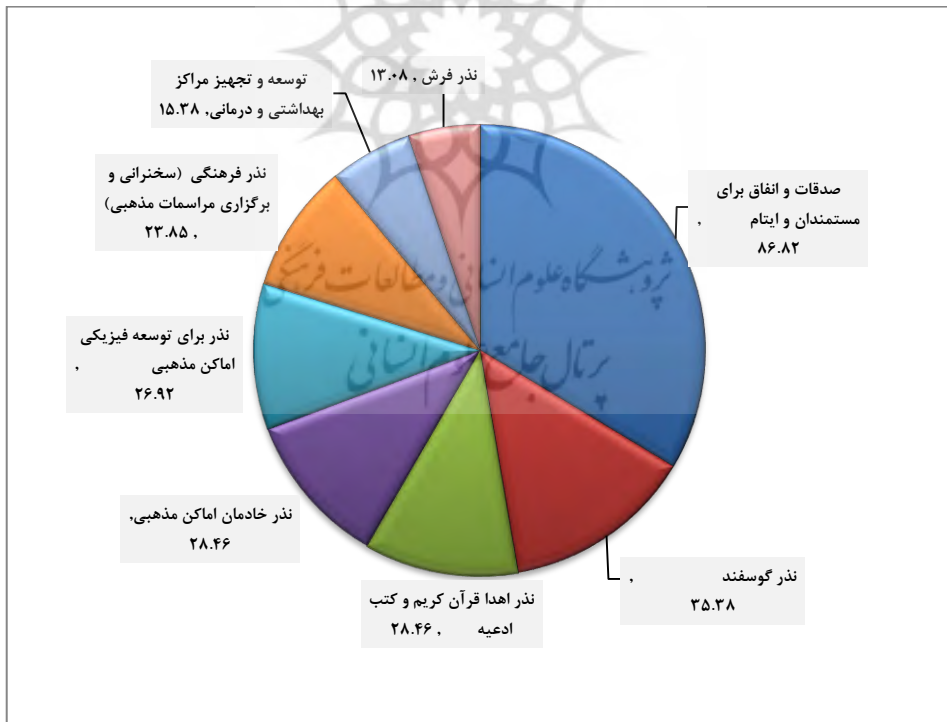
در پاسخ به این سؤال که در صورت مثبت بودن پاسخ، چه نوع نذری انجام داده‌اید، پاسخگویان مواردی را به عنوان نذر ذکر کرده بودند که عمده‌ترین آن‌ها شامل: کمک‌های نقدی به نیازمندان، توزیع غذا در مناطق محروم، نذر صلوات و ختم قرآن، نذر فرهنگی و ترویج کتاب و کتاب‌خوانی، ذبح گوسفند و توزیع آن، انجام سفرهای زیارتی (بعضاً به صورت پیاده) یا بردن بستگان به سفر زیارتی و پذیرایی در مراسم مذهبی نظیر عاشورا بود.

علاوه بر این در پاسخ به این سؤال که مایل به انجام چه نوع نذری هستید، پاسخگویان از بین گزینه‌های در دسترس آن‌ها مواردی را انتخاب کردند. جدول ۵ فراوانی و درصد پاسخ‌های مثبت زائران به سؤال در مورد میزان تمایل به هر یک از انواع نذر را نشان می‌دهد. همانگونه که در جدول ملاحظه می‌شود، ۸۶/۸۲ درصد از زائران تمایل به پرداخت صدقه و انفاق به مستمندان و ایتمام داشته‌اند. نذر فرش با ۱۳/۰۸ درصد پاسخ مثبت و توسعه و تجهیز مراکز بهداشتی و درمانی با ۱۵/۳۸ درصد، کمترین نذرهای انتخاب شده بوده‌اند. لازم به ذکر است که پاسخگویان می‌توانستند چند گزینه را با هم انتخاب کنند.

جدول ۵: فراوانی و درصد پاسخ‌های مثبت زائران به سؤال در مورد نوع نذر ترجیحی

پاسخ		نوع نذر ترجیحی
درصد	فراوانی	
۸۶.۸۲	۱۱۲	صدقات و انفاق برای مستمندان و ایتام
۳۵.۳۸	۴۶	نذر گوسفند
۲۸.۴۶	۳۷	نذر اهدا قرآن کریم و کتب ادعیه
۲۸.۴۶	۳۷	نذر خادمان اماکن مذهبی
۲۶.۹۲	۳۵	نذر برای توسعه فیزیکی اماکن مذهبی
۲۳.۸۵	۳۱	نذر فرهنگی (سخنرانی و برگزاری مراسمات مذهبی)
۱۵.۳۸	۲۰	توسعه و تجهیز مراکز بهداشتی و درمانی
۱۳.۰۸	۱۷	نذر فرش

نمودار ۱: درصد زائران بر اساس نوع نذر ترجیحی

در پاسخ به این سؤال که اگر نذر مورد نظر و علاقه شما در بین گزینه‌های جدول فوق وجود ندارد، مشخص کنید که علاقمند به انجام چه نذری هستید، پاسخگویان گزینه‌هایی را مطرح کرده بودند که عمده‌ترین آن‌ها شامل: توزیع غذا و خوراکی به ویژه در مناطق محروم، توزیع غذا و لباس بین نیازمندان، هدیه به دانش‌آموزان مسجدی، تأمین هزینه‌های درمانی نیازمندان، نذرهای عبادی نظیر ذکر صلوات، ذکر ایام هفته، نماز و روزه، تأمین هزینه سفرهای زیارتی نیازمندان، از عمده‌ترین آن‌ها بود.

جدول ۶ فراوانی و درصد پاسخ‌های زائران در مورد ترجیحات آنان برای شیوه پرداخت نذورات نقدی را نشان می‌دهد. همانگونه که در جدول ملاحظه می‌شود، ۶۹/۲۳ درصد از زائران تمایل به پرداخت وجه نقد داشته‌اند. ۱۶/۱۵ درصد کارت‌خوان POS، ۴/۶۲ درصد خودپرداز و بانک و ۱۰ درصد پرداخت اینترنتی را انتخاب کرده‌اند.

جدول ۶: فراوانی و درصد پاسخ‌های زائران در مورد ترجیحات شیوه پرداخت نذورات

درصد	تعداد	ترجیحات شیوه پرداخت نذورات
۶۹.۲۳	۹۰	وجه نقد
۱۶.۱۵	۲۱	کارت‌خوان pos
۴.۶۲	۶	خودپرداز و بانک
۱۰	۱۳	پرداخت اینترنتی
۱۰۰	۱۳۰	کل

جدول ۷ فراوانی و درصد پاسخ‌های زائران در مورد تأثیرات مثبت هدیه تبرکی را نشان می‌دهد. همانگونه که در جدول ملاحظه می‌شود، ۶۴/۱۲ درصد از زائران تأثیر هدیه تبرکی را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده بودند.

جدول ۷: فراوانی و درصد پاسخ‌های زائران در مورد تأثیر مثبت هدیه تبرکی

تأثیر هدیه تبرکی	تعداد	درصد
اصلاً	۸	۶.۱۱
خیلی کم	۷	۵.۳۴
کم	۷	۵.۳۴
متوسط	۲۵	۱۹.۰۸
زیاد	۳۳	۲۵.۱۹
خیلی زیاد	۵۱	۳۸.۹۳
کل	۱۳۱	۱۰۰

در پاسخ به این سؤال که چه نوع هدیه تبرکی مایلید دریافت کنید، پاسخگویان طیف متنوعی از هدایای تبرکی را پیشنهاد داده بودند که به شرح زیر قابل دسته‌بندی هستند:

۱. بسته‌های نمک، نبات، اسپند و برنج تبرکی مطالعات فرهنگی
۲. تسبیح، مهر، سجاده و تربت
۳. قرآن، کتاب (به ویژه در مورد حضرت شاهچراغ (ع))، کتابچه‌های دعا، مفاتیح، بسته‌های فرهنگی
۴. پوشاک، چادر نماز، پارچه‌های رنگین (پارچه سبز)، دستمال متبرک
۵. هدایای ماندگار، انگشتر، لوح تقدیر و تصاویر مگنت از حرم، سر سوئیچی با نماد حضرت شاهچراغ (ع)
۶. عطر گل محمدی و گل خشک
۷. آجیل مشکل گشا، غذای متبرک و ژتون غذا

۲- یافته‌های استنباطی

الف: بررسی رابطه جنسیت و نذر

به منظور مقایسه زائران زن و مرد از نظر انجام نذر، رابطه بین جنسیت زائران و انجام نذر با استفاده از آزمون χ^2 دو مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحلیل مطابق با جدول ۱۲ حاکی از آن بود که بین زنان و مردان از نظر انجام نذر تفاوتی وجود ندارد.

جدول ۸: آزمون χ^2 دو برای بررسی رابطه جنسیت و انجام نذر

معنی داری	درجه‌ی آزادی	خی دو	داشتن یا نداشتن نذر		جنسیت
			بلی	خیر	
۰/۹۷	۱	۰/۰۰۱	۸۴	۱۳	زن
			۳۳	۵	مرد

ب: بررسی رابطه میزان تحصیلات و نذر

به منظور بررسی رابطه میزان تحصیلات و انجام نذر، از آزمون χ^2 دو استفاده شد. نتایج تحلیل مطابق با جدول ۹ حاکی از آن بود که بین میزان تحصیلات زائران و انجام نذر رابطه‌ای وجود ندارد.

جدول ۹: آزمون χ^2 دو برای بررسی رابطه میزان تحصیلات و انجام نذر

معنی داری	درجه‌ی آزادی	خی دو	داشتن یا نداشتن نذر		میزان تحصیلات
			بلی	خیر	
۰/۲۹	۲	۲/۴۷	۳۵	۴	زیر دیپلم
			۳۹	۴	دیپلم و فوق دیپلم
			۴۲	۱۰	لیسانس و بالاتر

ج: بررسی رابطه وضعیت تأهل و نذر

به منظور مقایسه زائران مجرد و متأهل از نظر انجام نذر، رابطه بین وضعیت تأهل و انجام نذر با استفاده از آزمون خی دو مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحلیل مطابق با جدول ۱۰ حاکی از آن بود که بین وضعیت تأهل زائران و انجام نذر رابطه معنی داری وجود دارد و زائران متأهل نذر بیشتری انجام داده‌اند.

جدول ۱۰: آزمون خی دو برای بررسی رابطه وضعیت تأهل و انجام نذر

معنی داری	درجه‌ی آزادی	خی دو	داشتن یا نداشتن نذر		وضعیت تأهل
			خیر	بلی	
۰/۰۰۰۱	۱	۲۲/۱۵	۱۵	۳۱	مجرد
			۳	۸۵	متأهل

پیشنهادهای زائران

تحلیل سؤال‌های باز پاسخگویان، حاکی از آن بود که بیشتر زائران علاقمندند بعد از ادای نذر خود، از محل مصرف نذر خود مطلع شوند و به آن‌ها در مورد اینکه وجوهات پرداختی آن‌ها، به چه صورت و در چه زمان و مکانی هزینه شده، اطلاع رسانی شود. علاوه بر این بیشتر انجام دهندگان نذر، مایل‌اند نذر خود را به صورت وجه نقد ادا کنند و به طور خاص علاقمند به واریز وجه به مضجع شریف هستند. علاوه بر این انجام دهندگان نذر علاقمند هستند که پس از ادای نذر خود، از حرم مطهر هدیه تبرکی دریافت کنند و در این زمینه نیز پیشنهاداتی ارائه کرده‌اند که مهمترین آن‌ها تناسب بین هدیه تبرکی با نذری انجام شده و تنوع در هدایای تبرکی بود.

بحث و نتیجه‌گیری

همانگونه که در بخش یافته‌ها ملاحظه شد، انجام نذر به عنوان یک سنت حسنه، از جایگاه ارزشمندی در بین زائران برخوردار است. به گونه‌ای که ۸۶/۷ درصد زائران حداقل یک‌بار نذر انجام داده‌اند. محدثی (۱۳۹۳) در پژوهش خود تأکید می‌کند در دین اسلام "نذر" به‌عنوان یکی از سنت‌ها و آموزه‌های عملی اسلام است که میان مردم از جایگاه والایی برخوردار است. علاوه بر این یافته‌ها نشان می‌دهد که نذر کردن ارتباطی با جنسیت، میزان تحصیلات زائران ندارد که نشان از اهمیت و رواج نذر در بین گروه‌های

اجتماعی اقتصادی مختلف دارد. لطفی قهرمانلو (۱۳۹۱) در پژوهش خود به نتایج مشابهی رسیده است به شکلی که متغیرهای جنس، سن، سواد و شغل بر عوامل مؤثر بر تفکر و اندیشه نذر دهندگان مؤثر نبوده است. از این رو به نظر می‌رسد اغلب زائران و شهروندان از آمادگی لازم برای انجام نذر برخوردار هستند و این یافته اهمیت فرهنگ‌سازی در زمینه کاربرد نذورات جهت حل مشکلات و رفع کاستی‌های اجتماعی اقتصادی را روشن می‌کند. به عبارت دیگر به نظر می‌رسد ارائه آموزش‌های مناسب و فرهنگ‌سازی در خصوص انجام نذر به گونه‌ای که نذر را از یک فعالیت عبادی فردی به یک فعالیت اجتماعی و خیرخواهانه تبدیل کرده و از ظرفیت‌های موجود جهت حل مشکلات جامعه استفاده شود، ضروری است و همت متولیان فرهنگی را طلب می‌کند. در همین زمینه عربی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود، موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در نذرهای مالی از دید مشارکت‌کنندگان در چهار دسته: آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی می‌دانند. همچنین بهار (۱۳۸۳) در پژوهش خود کارکردهای اجتماعی نذر را به طور عمده شامل ایجاد همبستگی‌های اجتماعی، تقویت روحیه مشارکت، هویت‌یابی اجتماعی، تقویت انسان‌دوستی و کمک به هم‌نوع می‌داند.

نکته دیگر این است که اغلب نذرکنندگان مایلند نذورات آن‌ها در راستای کمک به مستمندان واقعی و ایتم هزینه شود. علاقمندان به سنت نذر مایل هستند بدانند نذورات آن‌ها چگونه مصرف می‌شود. پیشنهاد کردن زمینه‌های نذر به بانیان نذر می‌تواند افق دید آن‌ها را در مورد تأثیرات اجتماعی نذر کردن توسعه دهد و تصمیم‌گیری برای انجام نذر را آسان‌تر کند. پس از آن لازم است شخص انجام‌دهنده نذر در جریان جزئیات مربوط به نحوه به مصرف رسیدن نذری خود قرار گیرد. اغلب انجام‌دهندگان علاقمند هستند از هدایای تبرکی برخوردار شوند و در این زمینه لازم است به ترجیحات انجام‌دهندگان نذر توجه شود و تنوع بیشتری در هدایای تبرکی ایجاد شود. ایجاد مؤسسات خیریه و مراکزی که به شناسایی افراد نیازمند و ایتم‌پردازد. نذرکنندگان می‌توانند با مراجعه به این مراکز، نذورات خویش را در اختیار این مؤسسات قرار دهند تا در جهت رفع احتیاجات افراد نیازمند و حل مشکلات آنان صرف شود.

منابع:

- ابراهیمی، رقیه (۱۳۸۳). **نگاهی به نذورات مردم در دوره قاجار**. فصلنامه فرهنگ ایران، شماره ۵ و ۶. زمستان ۱۳۸۳.
- بهار، مهری (۱۳۸۳). **نذر و هویت اجتماعی زنان**. نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴. زمستان ۱۳۸۳.
- بیتس، دانیل و پلاگ، فرد (۱۳۹۰). **انسان شناسی فرهنگی**. ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- پارسانیا، حمید و توکلی راد، مهرداد (۱۳۹۰). **کارکردها و پیامدهای نذر در جامعه روستایی**. فصلنامه توسعه روستایی، دوره سوم، ش ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰.
- پاکتچی، احمد؛ شیرزاد، محمدحسین؛ شیرزاد، محمدحسن (۱۳۹۸). **تحلیلی زبان شناختی - بین‌الادیانی از انگاره نذر در قرآن کریم**. دو فصلنامه کتاب قیّم. سال نهم، شماره بیستم. بهار و تابستان ۱۳۹۸.
- توکلی راد، مهرداد و کلانتری، عبدالحسین (۱۳۹۳). **گونه‌ها و عوامل تأثیر گذار بر وقوع فعالیت‌های نذری در جامعه ایرانی (مطالعه‌ی موردی شهر فومن)**. فصلنامه اسلام و مطالعات اجتماعی، سال دوم، شماره اول. تابستان ۱۳۹۳.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). **لغتنامه**. تهران: دانشگاه تهران.
- دینکن، فون اریک (۱۳۷۶). **معجزه خدایان**، ترجمه قدیر گلکاریان، تهران: انتشارات علمی.
- رضی، هاشم (۱۳۸۰). **گاه‌شماری و جشن‌های ایران باستان**. تهران: بهجت.
- ریویز، کلود (۱۳۹۸). **درآمدی بر انسان شناسی**. ترجمه‌ی ناصر فکوهی، تهران: نشر نی.
- سجادی، سید جعفر (۱۳۸۰). **فرهنگ معارف اسلامی**، جلد ۳، تهران: کومش، چاپ چهارم
- صادقی، حسین؛ فتحی، میثم و شفیع، علی (۱۳۹۱). **جایگاه نذورات در فقرزدایی از جامعه اسلامی: مطالعه‌ی موردی ایران در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۸**. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد ایران. شماره ۴۵، بهار ۱۳۹۱.
- عربی، نسرین و همکاران (۱۳۹۸). **جامعه شناسی نذر و موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران در نذرهای مالی**. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران. شماره ۴۸. زمستان ۱۳۹۸
- کنزاد، فیلیپ، کایک (۱۳۸۶). **انسان شناسی (کشف تفاوت‌های انسانی)**. ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۸). **جامعه شناسی**. ترجمه‌ی حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.

- لطفی قهرمانلو، علیرضا (۱۳۹۱). **مقاصد و نیات نذر دهندگان نسبت به نتایج رفاهی نذر**. پایان نامه کارشناسی ارشد. پردیس آموزش‌های نیمه حضوری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
- محدثی، جواد (۱۳۹۳). **فرهنگ عاشورا**. قم: انتشارات معروف.
- واخ، یوآیخم (۱۳۹۵). **جامعه‌شناسی دین**. ترجمه‌ی جمشید آزادگان، تهران: سمت
- همایون سپهر، محمد (۱۳۸۷). **زنان میراث‌دار سفره‌های هفت سین و نذری**. مجله‌ی نجوای فرهنگ، شماره ۷.
- Shavarini, Mitra K;(2006) **“The role of higher education in the life of a young Iranian woman”**; Women s Studies International Forum 29(1):42-53. February 2006

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی